

137 (137).
GÜRCİ HARUTYUN KEŞİŞYAN'IN* ANLATTIKLARI
(1900, ZEYTUN DOĞUMLU)

Zeytun'un Taşoluk Köyü'nde doğdum. Babamın adı Artin'di; anneminki Tırvanda. Biz dört kız, iki erkek kardeşik.

Bizim gördüğümüzü, Ermeni Halkı'nın neler çektiğini anlatmak mümkün değil, ancak bunları gözünle görerek anlayabilirdin.

İlk önce Türk askerleri Zeytun'a geldiler; Ermenilerin silahlarını toplamaya başladılar; evlerde küçük bir bıçak dahi bırakmadılar.

Sonra gelip erkekleri çalıştırmaya götürdüler; onları götürüp katlettiler, boğazladılar, yok ettiler. Biz görmedik; ama kurtulan, mucize eseri olarak kaçabilen birisi geldi bize bütün olanları anlattı.

Sekiz gün sonra, bizi Maraş'a sürgün ettiler. Yanımızda hiçbir şey yoktu; ne elbise, ne yatak, ne de yiyecek. Maraş'ta bir gün kaldık. Sonra askerler gelip : "yallah!" dediler; bizi yeniden sürüp, Ayntab'a götürdüler. Perişanlık, sefillik, açlık; üstümüzde elbise yoktu; çı çıplaktık; ayağımızda ayakkabı yoktu. Bizi koyun gibi sürüyorlardı; kadınları, çocukları çöllere götürdüler; içimizde erkek yoktu; zaten erkekleri götürüp boğazlamışlardı. Benim yirmi yaşındaki Misak ağabeyimi de babamla beraber götürüp boğazladılar. Benim üç kız kardeşimi kaçırdılar. Onlardan birini atlı bir adam sürüklüyordu; annemin kız kardeşimi vermeyeceğini anlayınca, annemin önüne bir parça ekmek attı. Annem eğilip ekmeği aldı. O da kız kardeşimi kaçırdı. Diğer ikisini gece uyurken kaçırmışlardır. Bizi yürütüyorlardı. Yolda kadınları da öldürdüler; zira sıra bize gelmişti. Biliyor musun ne yaptılar? Çölde büyük bir çukur vardı; bütün kadınların ve çocukların kafasını kesip o çukura atıyorlardı. Zavallı çocuklar kuzular gibi ölüyorlardı. Beni de bıçakladılar; çukura attılar; ama ben hayatta olduğumu hissediyordum. Cesetlerin altında, kanlar içinde; kan kokusu bütün dünyayı sarmıştı. Jandarmalar işlerini bitirdiklerinde, bütün cesetlerin yanması için çukurun içine benzin döktüler. Ölenlerden ses çıkmıyordu; ama, canlı olanların feryatları yüreğini parçalıyordu. Ben ölümlerin altındaydım; canlı olduğumu ve birinin elimi sımsıkı tuttuğunu hissediyordum. Bir gün, orda cesetlerin arasında kaldım. Açtım; toprak ağzıma giriyordu. Sonra, cesur bir kadın vardı; o bir şekilde kafasını kaldırdı; baktı ki, jandarmalar gitmişler, başladı bağırma : "Kim yaşıyorsa, çıksın; kaçalım!"

Beni devamlı tutan o sıcak el, beni çeke çeke çukurdan çıkardı. Baktım ki, o benim annemmiş. Kucağında da benim üç yaşındaki erkek kardeşim var; hayatta kalmıştık.

Ne kadar canlı kalan varsa, çukurdan çıktı; yirmi kadar kadın ve çocuktuk. Biri yaralı ve kanlar içindeydi; diğerinin saçları yanmış, yüzü kararmıştı. Hepimiz de aç ve susuzduk. Ne su vardı ne de yiyecek. Yerde ot vardı; annem biraz onlardan kopardı; kendisi yapraklarını yedi; kökünü de yemem için bana verdi. Ama, hepimiz de açtık. Ama en kötüsü de, Türklerin bizi

görüp boğazlamasından korkmamızdı. Bir bu yana, bir o yana gidiyorduk. Nereye gittiğimizi bilmiyorduk. O yüzden de, gece yürüyor, gündüz mağaralarda saklanıyorduk.

Bu şekilde, aç-susuz bir-iki gün yürüdük. Yorgun düşüp, bir yerde uyuduk : ben, annem ve annemin kucağındaki üç yaşındaki erkek kardeşim...Gözlerimizi açıp baktık ki, birkaç kadın ateş yakmış, et pişiriyorlar. Beni ve annemi de çağırdılar. Ben açtım; ben de yiyeyim diye gittim; ama annem endişeyle oraya buraya koşuşturup üç yaşındaki erkek kardeşimi arıyordu. Meğer, biz uyurken grubumuzdaki kadınlar açlıktan ne yapacaklarını düşünmüşler. Annem uyurken üç yaşındaki çocuğu götürmüş, ateşin üstünde pişirmişler; yiyorlar. Bana da bir parça verdiler. Ben de çocuktum; ne olduğunu bilmiyorum; başladım yemeye. Annem deli gibi yanıma geldi; et yediğimi gördü. Bir şey demedi; ama elimden tuttu ve beni çekip götürdü. O kadınların grubundan uzaklaştık. Sonra, çok seneler sonra, annem yediğimin erkek kardeşimin topuğu olduğunu anlattı (bunu yazma; ayıptır; ama gerçek bu...)

Annem beni ordan kaçırdı; zira, yarın da beni ateşin üstünde pişirip yiyebilirlerdi; o kadınlar o kadar açtılar ve gözleri hiçbir şeyi görmüyordu...

Yürümeye başladık. Karanlık bastı. Çöl Araplarının çadırlarına ulaştık. Araplar çok iyi kalpli, iyi insanlardı; Türkler gibi değildiler. Bizi alıp yanlarında sakladılar. Bana : “Adın ne?” diye sordular.

- Gürci, dedim.

- Bundan sonra Farida olsun, dediler.

Biz iki yıl orda kaldık. Sonra, her yerde barış hüküm sürdü. Amerikalılar gelip Ermenileri, kadınları, erkekleri, hepsini toplayıp, arabalarla Halep’e götürdüler. Çocukları yetimhaneye koydular. Maraşlı Natali isminde Ermeni bir kadın geldi beni kendi evine götürdü. Ben sekiz sene orda kaldım.

Günün birinde bir kadın beni görüp tanıdı; “annen burda mı?” diye sordu.

Ermeni Kilisesi’nin aracılığıyla iki kız kardeşimi de buldum : biri Kudüs’e gitmişti; diğeri ise Ürdün’e; geriye kalanları ise Türkler öldürmüştü.

Kocam Manuk Keşişyan’ın yirmi beş kişilik ailesinden ise sadece kendisi hayatta kalmıştı. Onun kız kardeşlerinden birinin kızı, Elmas’ta rastladım. O da Zeytinli’ydu. O da bana, erkekleri grup olarak götürdüklerinde kendisinin yedi yaşında olduğunu ve babasıyla çöllere kaçtıklarını anlattı. Gece çölde uyurlarken, gruptan sadece babası ve kendisi canlı kalmışlardı; diğerleri boğazlanmıştı. Babası gece onu kucaklıyormuş ve birlikte uyuyorlarmış. Bir sabah uyanınca, babasının kucağından çıkmak istemiş; ama onun kollarının taşlaştığını görmüş. Babası vefat etmiş; vücudu da o şekilde donup kalmış. Kendisi bir yolunu bulup babasının kollarını açmış, dışarı çıkmış. Yalnız başına toprağı kazmış, babasını oraya koymuş; üstüne de toprak ve taş doldurmuş; ama, onun vücudu hala dışardan görünüyormuş. Kendisi gece ağaca

ıkıp orda uyumuş. Sabah bakınca, akalların gelip babasının vücutunu yemiş olduklarını görmüş.